

УДК 336.276(045)

А. В. Толстошеєва, асп.

РЕЗЕРВУВАННЯ ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ

Розглянуто резервування, як єдиний обов'язковий метод мінімізації кредитного ризику. Увагу зосереджено на визначенні специфіки формування резервів банками України, використовуючи статистичні дані їх діяльності. Проаналізовано динаміку кредитного портфелю банків України, простроченої заборгованості, сформованих резервів за період 2007—2012 років; у графічному та текстовому вигляді зображено залежність між сформованими резервами та фінансовим результатом діяльності банків; розглянуто існуючу методику розрахунку і формування резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями, відмічено її недоліки та запропоновано шляхи її вдосконалення.

Вступ

У сучасній банківській практиці процес управління ризиками розглядається як ключовий напрям менеджменту. Головним завданням для менеджменту банку є оптимізація банківського процесу таким чином, щоб отримати максимально можливий прибуток за умови прийняттого рівня ризику. Найбільших ризиків банк зазнає, здійснюючи кредитні операції, адже надання позичок займає близько 70 відсотків усіх банківських активних операцій [3] — по-перше, і кожна операція з кредитування пов'язана з ймовірністю її неповернення — по-друге, а це і є збитки для банку. Тому важливим питанням є дослідження методів мінімізації кредитного ризику як у теоретичному плані, так і в практичному.

Формування резервів є єдиним обов'язковим засобом управління кредитним ризиком, регламентованим відповідними нормативними актами Національного банку України. Решта методів можуть використовуватися відповідно до тих пріоритетів і цілей кредитної політики, яка розробляється вітчизняними банківськими установами. Організація системи резервування має бути чітко сформована на всеукраїнському рівні. Тому важливо зупинитися на розгляді саме резервування як методу мінімізації кредитного ризику.

Метою статті є розгляд формування резервів на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків України за останні шість років, аналіз та ілюстрація впливу сформованих резервів на фінансовий результат діяльності банків, визначення недоліків резервування як методу управління кредитним ризиком банку та пропозиція шляхів вдосконалення.

Виклад матеріалу

Банки покликані, в рамках чинного законодавства, самостійно визначати рівень ризику кредитних операцій шляхом оцінювання фінансового стану позичальника (контрагентів банку) та реальної вартості застави. Класифікуючи кредитні операції, важливо правильно оцінити фінансовий стан позичальника [1]. У цій справі банк керується власними критеріями, зазначеними у відповідному положенні. Більшість банків, оцінюючи фінансовий стан позичальника — юридичної особи, на підставі аналізу його балансів та звітів про фінансові результати в динаміці, зважають на такі основні економічні показники його діяльності: платоспроможність, фінансова стійкість, обсяг реалізації, обороти за рахунками, склад та динаміка дебіторської і кредиторської заборгованостей прибутку та збитку, рентабельність, кредитна історія, ефективність управління.

За результатами оцінювання фінансового стану позичальника відносять до відповідного класу. На підставі класифікації валового кредитного ризику та обліку прийнятого забезпечення банк визначає чистий ризик за кожною кредитною операцією, зважуючи його на встановлений банком коефіцієнт резервування (табл. 1).

На думку автора, існуюча методика розрахунку і формування резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банку потребує вдосконалення. Зазначимо такі проблемні точки цієї методики:

— деякі види кредитних ризиків законодавчо не потребують формування резерву, хоча не можуть називатися безризиковими;

- відсутність законодавчо зафіксованої системи оцінки кредитного ризику;
- суб'єктивізм в оцінюванні кредитного ризику, який впливає з попереднього недоліку;
- можливості зміни кредитоспроможності позичальника не враховуються на етапі надання позики;
- коефіцієнт резервування за кредитною операцією з категорією «стандартна» у 2003 році був знижений з 2 % до 1 %.

Таблиця 1

Коефіцієнти резервування за ступенем ризику [4]

Категорія кредитної операції	Коефіцієнт резервування (за ступенем ризику) за кредитними операціями			
	у гривнях		в іноземній валюті	
	за однорідними споживчими кредитами, %	за іншими кредитами, %	з позичальниками, у яких є джерела надходження валютної виручки, %	з позичальниками, у яких немає джерел надходження валютної виручки, %
Стандартна	2	1	2	50
Під контролем	10	5	7	100
Субстандартна	40	20	25	100
Сумнівна	80	50	60	100
Безнадійна	100	100	100	100

Шляхи вдосконалення існуючої методики формування резервів впливають з вищезазначених недоліків. Тобто першими кроками у поліпшенні методики резервування можуть бути:

- перелік операцій, які передбачають резервування для покриття можливих втрат, потребує перегляду; деякі операції (операції фінансового лізингу, якщо об'єктом цих операцій є нерухоме майно; за коштами, що розміщені банком на умовах субординованого боргу; за позабалансовими зобов'язаннями з кредитування, за якими банк не повинен надавати кошти за першою вимогою контрагента) мають бути включені до цього переліку;

- зафіксована у законодавчих актах система оцінки кредитного ризику, яка має залежати від величини банку, виду операції, валюти та рівня кредитоспроможності позичальника;

- визначення класу кредитоспроможності позичальника має обов'язково враховувати прогнозні методики щодо розвитку бізнесу для того, щоби банк мав можливість прорахувати імовірність зміни рівня стабільності свого клієнта;

- коефіцієнт резервування за стандартною кредитною операцією у гривні потребує перегляду у бік збільшення для кращого забезпечення банками своїх ризиків.

Насамперед існуюча методика нарахування і формування резервів на покриття можливих втрат від проведення кредитних операцій потребує вдосконалення у нормативно-правових актах та встановлення жорсткіших норм та коефіцієнтів.

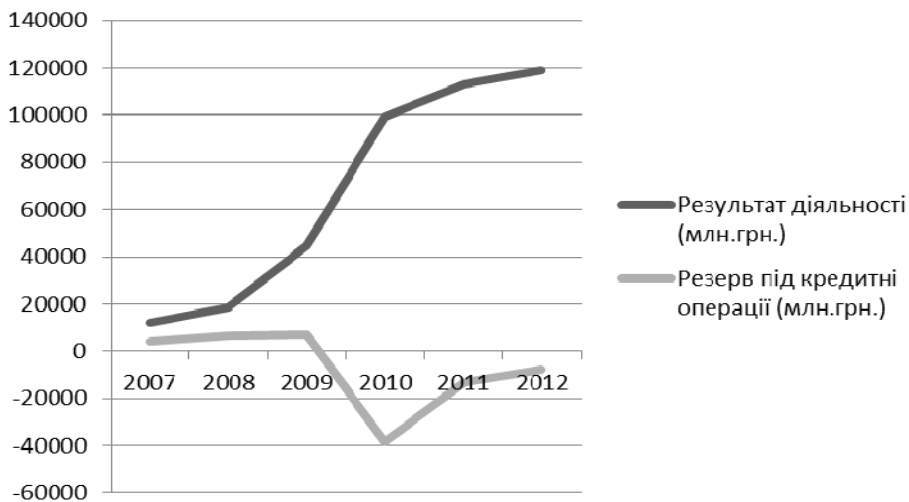
Створення резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями надає комерційним банкам можливість компенсувати неповернені кредити за рахунок коштів, що акумулюються відповідно до встановлених вимог [2].

За сукупними даними комерційних банків України щодо обсягу активних операцій та сформованих резервів (табл. 2) видно, що частка резервів на відшкодування втрат за кредитними операціями в загальних активах станом на 01.01.2012 р. складає 11,28 %, що на 0,71 пп. менше в порівнянні з 2011 р. Але, якщо порівнювати це значення із 2007 роком, то воно аж на 7,68 пп. більше. В цілому обсяг резервів за активними операціями порівняно з 2007 р. зріс у 11,88 разів. При цьому обсяг активів зріс більше ніж в 3 рази. Отже, спостерігається тенденція до збільшення частки резервів в загальних активах банків.

Динаміка сформованих резервів банками України (станом на 01. 01 відповідних років) [3]

Назва показника	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Кількість зареєстрованих банків (од.)	193	198	198	197	194	198
Загальні активи (млн грн)	340179	599396	926086	880302	942088	1054280
Резерви за активними операціями банків (млн грн)	13289	20188	48409	122433	148839	157907
в т. ч. резерви на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями	12246	18477	44502	99238	112965	118941
Відсоток виконання формування резервів (%)	100,1	100,04	100,1	100,05	100,01	100,00
Результат діяльності (млн грн)	4144	6620	7304	-38450	-13027	-7708

Розмір сформованих резервів на відшкодування втрат за кредитними операціями можна розцінювати двоюко: з одного боку резерви свідчать про кошти, якими банк може покрити збитки від несприятливих подій у кредитному процесі, з іншого — чим більше сумнівних позик у кредитному портфелі банку, тим більші мають бути резервні відрахування. Тому самостійно розмір сформованих резервів не може характеризувати якимось чином діяльність банку або всієї банківської системи.

Динаміка результату діяльності та сформованих резервів на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями (у млн грн) [3]

Найважливішим для нас є зіставлення розміру резервів та результату діяльності банків. Рисунок показує, що між цими двома показниками існує обернено-пропорційна залежність. Що від чого залежить — складно сказати однозначно. З одного боку збільшення резервних відрахувань зменшує прибуток до оподаткування, з іншого — погана якість кредитного портфеля, велика частка простроченої заборгованості вимагають формування більшого об'єму резервних коштів.

Формування резервів у великих розмірах призводить до виникнення збитків, які акціонери банків змушені компенсувати збільшенням статутного капіталу, тобто емісією акцій.

На думку автора, такий варіант не є найкращим для банків, оскільки таким чином зменшується дохід на 1 акцію статутного капіталу, що послаблює зацікавленість як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів та звужує ринок цінних паперів в Україні.

З рисунку чітко видно негативний вплив кризи 2008 року на діяльність банків: доходи почали зменшуватися, а резерви на покриття можливих втрат за кредитним операціями, тобто невизначеність, — збільшуватись. Причинно-наслідкові зв'язки можна описати таким чином: погіршення кредитоспроможності позичальника — зниження класу позички — збільшення резервних відрахувань — зменшення доходу банку.

За своєю економічною суттю процес формування резерву — це відображення витрат із метою фіксації реального результату діяльності банку — з урахуванням погіршення якості його активів або підвищення ризиковості кредитних операцій. Тому головним завданням банку є реальна оцінка

ризиків кредитування та створення резервів під нього. Резерви мають бути створені у чітко необхідному обсязі для отримання найкращого результату у банківській діяльності: перевищення сформованих резервів над необхідними зменшують прибуток банку, а створення резервів у недостатньому обсязі збільшує ймовірність банку не покрити власні збитки через непогашені кредити.

Висновки

Існуюча методика формування резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями потребує вдосконалення, шляхи якого випливають із недоліків існуючої методики. Так, законодавчо має бути зафіксована система оцінки кредитного ризику; перегляду потребує значення коефіцієнта стандартної кредитної операції у 1 %, який, на думку автора, є заниженим; необхідним є формування резерву під такі операції як фінансовий лізинг та субординований борг, які зараз не враховуються у розрахунку і формуванні резервів за кредитними операціями; важливо проводити прогнозування, визначаючи рівень кредитоспроможності позичальника.

В цілому вирішення проблемних аспектів у чинній методиці формування резервів на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків має ґрунтуватися передусім на підвищенні якості оцінки кредитного ризику банку у взаєминах із позичальниками, а також встановленні більш жорстких вимог у розроблених Національним банком нормативах створення резервів з огляду на об'єктивні проблеми функціонування економічної системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кігель В. А. Про визначення оптимального кредитного портфеля банку в умовах ризику неповернення коштів позичальниками / В. А. Кігель // Вісник НБУ. — 2003. — № 1. — 20 с.
2. Нідзельська І. А. Кредитні ризики та їх наслідки для банківської системи в умовах поглиблення фінансової кризи / І. А. Нідзельська // Фінанси України. — 2009. — № 8. — С. 102—108.
3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.bank.gov.ua.
4. Положення НБУ «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків», затверджене постановою Правління НБУ №279 від 06.07.2000 зі змінами і доповненнями від 19.03.2003р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.

Рекомендована кафедрою фінансів

Стаття надійшла до редакції 17.12.12

Рекомендована до друку 29.01.13

Толстошеєва Анастасія Володимирівна — аспірантка кафедри менеджменту банківської діяльності.
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, Київ